

ΕΙΚΟΝΟΣΤΑΣΙΟΝ

*

ΧΡΥΣΗ ΡΟΓΙΑ

ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ
ΣΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟ ΧΡΥΣΟΡΡΟΓΙΑΤΙΣΣΗΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟ
ΓΙΑ ΤΑ ΣΑΡΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΗΓΟΥΜΕΝΙΑΣ ΤΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΙΚΟΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΧΡΥΣΟΡΡΟΓΙΑΤΙΣΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 10

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2018

ΕΙΚΟΝΟΣΤΑΣΙΟΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΙΚΟΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΧΡΥΣΟΡΡΟΓΙΑΤΙΣΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 10

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2018

ΤΙΜΗ €30

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ Χαιρετισμός.....	9
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Β΄ Χαιρετισμός.....	13
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΠΑΦΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χαιρετισμός.....	18
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Π. ΛΕΒΕΝΤΗΣ Χαιρετισμός.....	21
Βιογραφικό Ηγουμένου Χρυσορρογιατίσσης κ. Διονυσίου.....	23
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΠΑΚΙΡΤΖΗΣ Τὸ φῶς ἐντός.....	31
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΓΕΡΩΝ ΧΑΚΛΗΔΟΝΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ὁ ζωγράφος καὶ ἀγιογράφος Νικόλαος Καλμούκωφ.....	33
ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΡΓΥΡΟΥ Εικονογραφώντας το Βυζάντιο: τα σχολικά βιβλία Ιστορίας Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Κύπρο κατά την Αγγλοκρατία ...	50
ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΙΟΛΑΡΗΣ Σχόλια για την έκθεση <i>Vestige 1991-2016</i> του Josef Koudelkà.....	80

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΩ. ΔΑΛΚΟΣ	
Υπό τὴν λέξιν «εἰκόνα».....	95
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΕΛΗΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ	
Επίκαιροι προβληματισμοί για το Μάθημα των Θρησκευτικών στο σύγχρονο σχολείο.....	115
ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΗΛΙΑΔΗΣ	
Το φως στον ναό του Αγίου Παντελεήμονος Θεσσαλονίκης.....	130
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΘΩΜΑ	
Από τα ακρότατα όρια της ύπαρξης στις παρυφές της θεολογίας. Εικόνες από δύο κινηματογραφικές ταινίες.....	147
ΣΑΒΒΑΣ ΙΕΖΕΚΙΗΛ - ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ	
Δρυμός ξανά στην Χρυσορογιάτισσα.....	158
ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΙΩΑΝΝΟΥ-ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	
Μια θεολογική προσέγγιση για την παρουσία του βραχῶδους ὄρους στις δεσποτικές εικόνες.....	166
VASSOS KARAGEORGHIS	
From Paganism to Christianity.....	179
ΚΩΣΤΗΣ ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑΣ	
Η κοινότητα Καϊμακλίου και η σχέση της με το Άγιον Όρος.....	195
ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΡ. ΚΥΘΡΑΙΩΤΗΣ	
Εικονιστικές οπτικές στον <i>Ηλίθιο</i> του Φ. Ντοστογιέφσκι.....	209
ΧΑΡΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ	
Οι δύο κομνήνιες λατρευτικές εικόνες τῆς Παναγίας μὲ τὸν Χριστὸ στὸ ναὸ τῆς Παναγίας τοῦ Ἄρακος.....	229
ΠΕΛΛΗ ΜΑΣΤΟΡΑ	
Πλάτων Ροδοκανάκης: ἕνας Esthète Τμηματάρχης Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.....	257
ΟΛΓΑ Χ. ΜΠΑΚΙΡΤΖΗ	
Αστικοί δημόσιοι χώροι πρασίνου: οικονομική κρίση και διαχείριση.....	280
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΠΑΚΙΡΤΖΗΣ	
Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσεια: δύο ζωγραφικὲς ἀπεικονίσεις.....	284
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΞΕΞΑΚΗΣ	
Ἡ εἰκόνα ὡς μέσο ἀναγωγῆς στὸν Θεό.....	296

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ	
Ἐπιγραφές εἰκονοστασίων Κύπρου	312
ANNA-MARIA ΠΑΠΑΔΑΚΗ	
Ἡ ἀνάσταση του Λαζάρου στην ευρωπαϊκὴ ζωγραφικὴ	328
ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΥ-ΗΓΟΥΜΕΝΙΔΟΥ	
Εἰκόνες με αφιερωματικὲς ἐπιγραφές του Δραγομάνου της Κύπρου Χατζηγεωργάκη Κορνέσιου.....	348
ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΝΤΙΔΗΣ	
Ἡ χερσόνησος Ἀκάμα	391
ΣΤΑΥΡΟΣ Σ. ΦΩΤΙΟΥ	
Ζωὴ ἐναντίον θανάτου: ἡ Ἐγερσις του Λαζάρου.....	404
ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ Α. ΧΑΤΖΗΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ	
«Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Παντοκράτωρ ὁ Ἐλεήμων»: μια κυπριακὴ μεταβυζαντινὴ εἰκόνα στο Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο της Ἀττάλειας..	413
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	
Ἐν μέσω τῶ τῆς οἰκουμένης ἀγωνιζομένους θεάτρω: Ἐπισκόπου Διονυσίου Α. Ψαριανοῦ, Μητροπολίτη Σερβίων καὶ Κοζάνης, Ἐναγώνιος πορεία, ποιήματα ὡς Πέλλης Μάστορα	420
ΣΤΑΥΡΟΣ Σ. ΦΩΤΙΟΥ	
Ευρετήριο <i>Εἰκονοστασίου</i> τευχῶν 1-10 (2011-2018)	433

Χαράλαμπος Μπακιρτζής

ΙΛΙΑΔΑ ΚΑΙ ΟΔΥΣΣΕΙΑ
ΔΥΟ ΖΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΕΙΣ¹

Ἦδη ἀπὸ τὰ μυκηναϊκὰ χρόνια, π.χ. ὁ πασίγνωστος κρατήρας τῶν Πολεμιστῶν στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν ἢ καὶ ἀργότερα ἢ ἀνάγλυφη σαρκοφάγος ἀπὸ τὴν Παλαιίπαφο,² οἱ

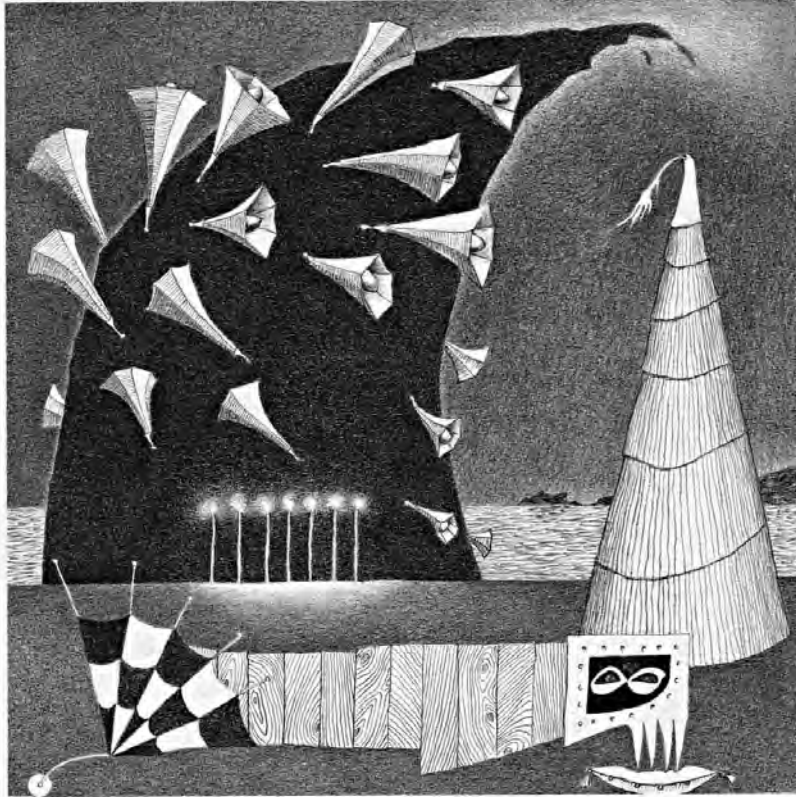

Ὁ Ὀδυσσεύς καὶ οἱ σύντροφοί του ἐξέρχονται ἀπὸ τὴ σπηλιὰ τοῦ Κύκλωπα. Ἀνάγλυφη παράσταση σὲ σαρκοφάγο περὶ τὸ 500 π.Χ. στὸ Μουσεῖο Παλαιπάφου, Κούκλια.

ζωγράφοι ἐμπνεύστηκαν, καὶ συνεχίζουν μέχρι σήμερα νὰ ἐμπνέονται ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη καθὼς αὐτὰ περιέχουν καθαρὲς καὶ ἰσχυρὲς ἀλήθειες. Σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο χωροῦν καὶ δύο σύγχρονα ζωγραφικὰ ἔργα, τοῦ Γιώργου Κούμουρου γιὰ τὴν Ἰλιάδα, καὶ τοῦ Δημοσθένη

1. Εἰσαγωγικὸ κείμενο σὲ φανταστικὴ ἔκθεση τῶν δύο ἔργων, ποὺ δὲν ἔγινε ποτέ.

2. Ε. Ράπτου, «Σαρκοφάγος ἀρχαϊκῶν χρόνων ἀπὸ τὴν Παλαιίπαφο», *Report of the Department of Antiquities, Cyprus 2011-2012* (2017), 547-584. Γιὰ τὴν εἰκόνα τῆς σαρκοφάγου καὶ τὴν ἄδεια δημοσίευσής της εὐχαριστῶ τὴν Διευθύντρια τοῦ Τμήματος Ἀρχαιοτήτων Δρ Μαρίνα Σολομίδου-Ιερωνυμίδου.

Γ. Κούμouρος, Νηρηίδες.

Κοκκινίδη για την Ὀδύσσεια.³ Ανεξάρτητα τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο διεγράψαν πολύχρονη πορεία παρουσιάσεων σὲ πόλεις τῆς Ἑλλάδας, γνώρισαν καλὴ ὑποδοχὴ, διεισδυτικὰ σχόλια καὶ ἐξαιρετικὰ ἐκπαιδευτικὰ προγράμματα, ὅπως τὸ ἀξεπέραστο τῆς ΛΒ΄ Ἐφορείας Προϊστορικῶν καὶ Κλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων.⁴

3. Γιώργος Κούμouρος, *Ἰλιάδα ἢ ἐμὴ*, Ἀνάπλους, Ἀθήνα 2013. Δημοσθένης Κοκκινίδης, *Ὀμήρου Ὀδύσσεια. Ζωγραφικὸ δοκίμιο*, Κείμενα Δ. Ν. Μαρωνίτη, ΜΙΕΤ, Ἀθήνα 2012. Για τὴν ἄδεια ἀναπαραγωγῆς τῶν εἰκόνων τοῦ Γ. Κούμouρος εὐχαριστῶ τὴν κα Βασιλεία Κατσάνη, διευθύντρια τοῦ Ἀνάπλου, καὶ τοῦ Δ. Κοκκινίδη τὸν κ. Διονύση Καψάλη, διευθυντὴ τοῦ Μορφωτικοῦ Ἰδρύματος Ἐθνικῆς Τραπεζῆς.

4. Γ. Ρηγίνος, Θ. Λάζου καὶ Α. Τζωρτζάτου, *Ἰλιάδα ἢ ἐμὴ. Ἡ δική μου Ἰλιάδα*,

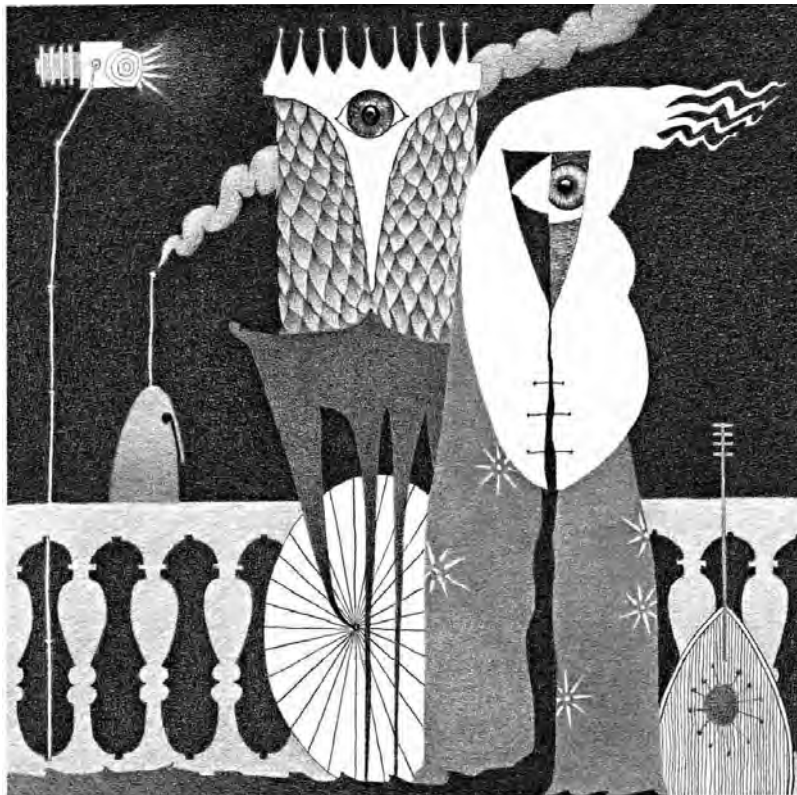

Γ. Κούμουρος, "Έκτωρ έναντίον Αΐαντα.

Διαφορετικά τὰ δύο ἀθάνατα ὁμηρικὰ ἔπη, διαφορετικά καὶ τὰ δύο τολμηρὰ ζωγραφικὰ ἔργα: Ἡ Ἰλιάδα σὰν ἀτμομηχανὴ σὲ ματωμένες ράγες, ἡ Ὀδύσεια σὰν βάρκα μὲ πανὶ μᾶς πᾶνε βόλτα στὸ παραμύθι.

Ἰλιάδα: Ἔργο πολεμικό, δυναμικό, σκληρό, πυκνὸ στὴν ἔνταση, σὲ πρωταγωνιστικοὺς ρόλους ἥρωες μὲ εὐγένεια καὶ πρωτόγονη βιαιότητα καὶ θεοὶ μὲ ἀσυγκράτητα πάθη.

Ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα γιὰ μαθητὲς τοῦ Γυμνασίου, ΛΒ' Ἐφορεία Προϊστορικῶν καὶ Κλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων, Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Ἡγουμενίτσας (Θεσπρωτία), 2013.

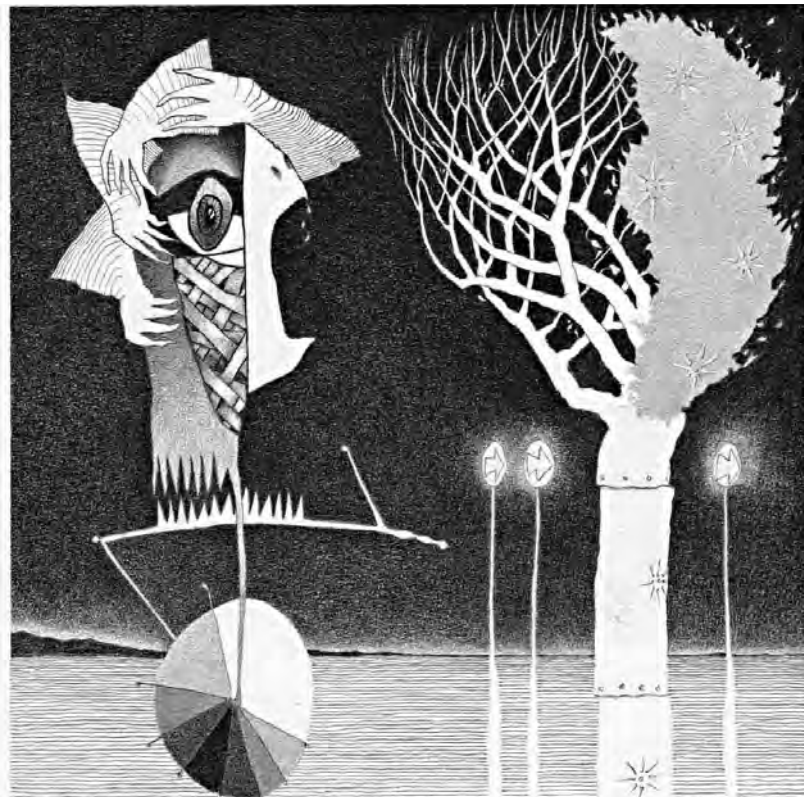

Γ. Κούμouρος, Έκτωρ και Άνδρομάχη.

ΙΛΙΑΔΑ Η ΕΜΗ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΟΥΜΟΥΡΟΥ

«Ταξίδι μακρινό και μοναχικό στις στοές του Όμηρου» χαρακτήρισε ο Γιώργος Κούμouρος την αναζήτηση καταφυγίου στους ποιητικούς μύθους του Τρωικού πολέμου. Σε σχέδια/μολύβια προσάρμοσε γνωστά από το έπος επεισόδια και πρόσωπα στο δικό του όνειρικό αντι-ήρωικό δράμα προς τη λήθη, όπως αυτά προέκυψαν από την στροφή του προς το ύποσυνείδητο και την εικαστική επεξεργασία κλειδιών του σουρεαλιστικού λεξιλογίου.

Η αντιπαράθεση Άχαιών και Τρώων γράφεται με περικεφαλαίες, δόρατα σε διάφορες κατευθύνσεις και ποικίλες προθέσεις, σπαθιά,

Γ. Κούμouρος, Πατέρας Πρίαμος.

ἀσπίδες καὶ ἄλλα πολεμικὰ ὄπλα μηχαναῖκῶν χρόνων σὲ λειτουργία. Ὡστόσο δὲν ὑπάρχει ἐχθρός, ὑπάρχει ὁ ἄλλος. Δὲν εἶναι ἰαχὴ, εἶναι κραυγὴ. Δὲν ὑπάρχει τοπίο. Ἄντὶ τοῦ πεδίου μάχης εἶναι τὸ συγκρουσιακὸ τοπίο τοῦ ὑποσυνείδητου. Τὴν ὀρμητικότητα, τὴ μέθη τῆς μάχης, τὴ βία ἀλλὰ καὶ τὴ μεγαλωσύνη τοῦ πολεμιστῆ, τὴν ἀπόλαυση τῆς λείας καλύπτει ἢ αἴσθησις ἐπικείμενης καταστροφῆς ὑπαγορευομένης ἀπὸ τὸν παντοδύναμο θεό-ὑποσυνείδητο. «Κάποιοι ἄλλοι ἀποφάσιζαν γι' αὐτόν», λέγει ὁ Κούμouρος. Κι ὅταν ἀποφάσιζε νὰ φύγει τὰ φτερά εἶναι νύχια καὶ οἱ Νηρηίδες φοβισμένες.

Ὁ ζωγράφος κρύβει ἐπιμελῶς τὶς προθέσεις του στὸ σουρεαλιστικὰ ὑφασμένο ἔνδυμα, τὸ ὁποῖο ἐκφέρεται ἀνάλογα μὲ τὶς

Γ. Κούμouρος, 'Ο Δούρειος Ἴππος, ἡ Ἀθηνά καὶ ὁ Σίνων.

συγκινησιακὲς ἀναγωγὲς ποὺ τοῦ προκάλεσε ἡ βύθιση στὸ ὀμηρικὸ ἔπος: Ἑκτορας καὶ Αἴαντας: ποιὸς ὁ ταῦρος καὶ ποιὸς ὁ ταυρομάχος; Ἑκτορας καὶ Ἀνδρομάχη: ἡ κομψότητα τῆς συζυγικῆς σχέσης ὑπὸ τὴν αἵρεση τοῦ Ἀχαιοῦ, Πρίαμος: ὁ πατέρας στὸ σταυροδρόμι τῆς ἀπόγνωσης τῆ νύχτα, καὶ ἄλλα τέτοια.

Ἐντονο τὸ πολεμικὸ στοιχεῖο, περισσότερο τὸ ἀμυντικὸ παρὰ τὸ ἐπιθετικὸ. Ὅπως σὲ κάθε ἀντιπολεμικὸ ἔργο ὑπάρχει στὸ βάθος ἡ θλίψη, τὴν ὁποία μετριάξει ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὸν νικητὴ, ἡ κλίση πρὸς τὸν ἡττημένο καὶ πάνω ἀπ' ὅλα ἡ ἀλήθεια τῆς ἐξομολόγησης.

Ἀντιπολεμικὸ ἔργο μὲ τὴν ἔννοια ἐναντίον τῆς βίας. Ἀκόμη καὶ αὐτὸς ὁ Δούρειος ἵππος δὲν εἶναι ἄλογο ἀλλὰ νεροκολοκύθα, καὶ τὰ καράβια τῶν Ἀχαιῶν σὰν φάρια κοπαδιαστὰ καταφεύγουν στὴν Τένεδο.

Τὸ πανταχοῦ παρὸν «μάτι» τοῦ Κούμουρου δὲν εἶναι τὸ «μάτι» τοῦ Μπρετόν. Εἶναι μάτι ποὺ βλέπει κατὰματα: τὰ σουρεαλιστικὰ σύμβολα γίνονται πράγματα, σύνεργα μαρτυρίου, καὶ οἱ ἱστορίες δρώμενα τῆς καθημερινότητας. Ἡ Ἰλιάδα τοῦ Κούμουρου ἔχει τὴν ἱκανοποίηση τῆς εἰκαστικῆς ἐξομολόγησης καὶ τὴ μεθοδικότητα τοῦ δασκάλου νὰ ὀλοκληρώσει τὸ μάθημα πρὶν τὸ διάλειμμα.

Συνέβη στὴ Λευκωσία:

- Τ' ὄνομά σου, μάνα μου;
- Ἰλιάδα.
- Μὲ ἦτα ἢ μὲ ἰῶτα;
- Μὲ ἰῶτα βέβαια!

*

Ὀδύσσεια: Ναυτικὸ παραμῦθι, ἔργο εἰρηνικὸ καὶ ἤρεμο, μὲ ἦπιον ἀφηγηματικὸ τόνο, νοιάζεται, ὅπως καὶ οἱ ἀθάνατοι θεοί, τοὺς καθημερινοὺς ἀνθρώπους. Ἀκόμη καὶ τὰ μυθικὰ ὄντα, ὅπως οἱ Κύκλωπες, οἱ Σειρήνες, γίνονται καθημερινά. Κυρίαρχος ὁ ἔρωτας ἠρεμεῖ τὰ ἔνστικτα.

ΟΔΥΣΣΕΙΑ, ΖΩΓΡΑΦΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΚΟΚΚΙΝΙΔΗ

Εἰκοσάχρονο ταξίδι τοῦ ζωγράφου στὶς στιγμὲς τοῦ Ὀδυσσεά ποὺ πολύτροπος εἶδε πολλὰ στὰ πέρατα τοῦ κόσμου, πραγματικὰ καὶ μὴ πραγματικὰ, ἔζησε πάθη μεσοπέλαγα, καὶ ἔμαθε πολλά. Εἰκαστικὴ ἀφήγηση τοῦ ἐπικοῦ παραμυθιοῦ τῆς ἐπιστροφῆς, τοῦ παντοτινοῦ νόστου καὶ τῆς φυγῆς ξανά. Ὁ λόγος, ἡ ἄγρια ὁμορφιὰ τῆς περιπέτειας, τὸ εἰκαστικὸ ταξίδι τῆς ζωῆς, ποὺ ὁ ζωγράφος ὀνόμασε δοκίμιο ἐναντι τοῦ θανάτου, ἡ ἀνεμελιά καὶ ἡ χαρὰ τοῦ παραμυθιοῦ μὲς' ἀπὸ τὴν ἀφήγηση γιὰ ρηγματώδεις τόπους, ὀδύσειους

Δ. Κοκκινίδης, Ὀδυσσέας ναυαγός (ε).

ἥρωες, οὐτοπικὰ ταξίδια σὲ μπλὲ θάλασσες, μπλὲ καὶ πάλι μπλέ, εἶπε στὴν Αἴανθ ὁ Χ. Κοντοσφύρης.⁵ Καὶ ὅταν εἴμαστε χαρούμενοι, μὲ τοὺς θεοὺς κοντά, προσθέτουμε τὸ κόκκινο.

5. Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Αἴανθς, Ζωγραφικὴ ἔκθεση «Ὀμήρου Ὀδύσεια» τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Δ. Κοκκινίδη, ὀργάνωση Λ' Ἐφορεία Προϊστορικῶν καὶ Κλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀρχεῖο Ἱστορίας καὶ Τέχνης, 1 Ἰουνίου – 20 Ἰουλίου 2014.

Δ. Κοκκινίδης, Πολύφημος απειλώντας Όδυσσέα (ι).

Τὸν πελαγίσιο καὶ ἐρωτικὸ Ὀδυσσέα εἶδε ἡ Ζ. Ραστώ στὸ ψηφιδωτὸ τοῦ Σαγκάλ στὴ Νίκαια (1967) νὰ δέχεται ἀπὸ ἄυλη γυναίκα, σὲ στροβίλισμα μεθυστικό, φιλιὰ στὰ χεῖλη καὶ σφιχταγκάλιασμα μὲ τὸ ἀριστερὸ τῆς χέρι, σὰν συνοδεία ταξιδιοῦ καὶ σὰν εὐχὴ τοῦ νόστου.⁶

6. Marc Chagall, “Le Message d’Ulysse”, *Commentaire, notice sur l’exécution de la mosaïque de la Faculté de droit de Nice et annexes*, par Louis Trotabas, Éditions de la

Δ. Κοκκινίδης, Πρόσκρουση στους βράχους (μ).

Τελικὰ δὲν ἦταν φέμα ὅσα ἄκουσε ἀπὸ τὸν μάντη Τειρεσία στὸν «δῆμο τῶν ψυχῶν καὶ τῶν ὀνείρων», πέρα ἀπὸ τὸν «κάμπο τοῦ ἀσφόμελου» καὶ τὸν «ποταμὸ τῶν στεναγμῶν», ὅπου τὸν ἔφθασε ἡ τιθάσευση τῆς ἡδονῆς τῆς δεινῆς Κίρκης.⁷ Καὶ ἀφοῦ στὴ συνέχεια ἔκανε πράξη τὸν ἐπικὸ νόστο γιὰ τὴν Ἰθάκη καὶ ἔδειξε ὅτι ὡς ἥρωας ἐπιστρέφει, ξανάφυγε μετὰ τὴ μνηστηροφονία γιὰ νέες περιπέτειες στὴν ὄρεινὴ Θεσπρωτία, ὅπως ἀφηγεῖται ἡ *Τηλεγονία*.⁸ Μνήμων τῶν

Réunion des musées nationaux, Paris, 1980. Δὲν εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ Σαγκάλ δὲν εἶχε ὑπ' ὄψιν τοῦ τὸ φιλὶ ζευγαριοῦ σὲ θραῦσμα ἐρυθρόμορφης κύλικας, τέλη βου αἰ. π.Χ. ἀπὸ τὶς ἐπιχώσεις τοῦ Βράχου τῆς Ἀκροπόλεως, τώρα στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν μὲ ἀριθ. Ἀρχ. 189 (J. D. Beazley, *Attic Red-Figure Vase-Painters*, β' ἔκδοση, Oxford 1963, 1631, καὶ *Ὀδύσσειες, Κατάλογος ἔκθεσης*, Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο, Ἀθήνα 2016, σελ. 435: ἀριθ. 262). Τὸ φιλὶ τοῦ Ὀδυσσεῦ στὸ ψηφιδωτὸ τοῦ Σαγκάλ ἀποκρυπτογράφησε ἡ Ραστώ μεταθέτοντας μπρὸς πίσω τὸ ὀπτικὸ ἐπίπεδο τῆς παράστασης. Μονοδιάστατες περιγραφές, ὅπως τοῦ Olivier Pic, βλέπουν μόνον «le visage penché d'Ulysse, ses yeux clos, son bras droit enroulant sa tête en dessinant comme une auréole dorée».

7. *Ὀδύσσεια* λ, 100-137.

8. *Πρόκλου Χρηστομαθίας Γραμματικῆς*, Β', R. Westphal, *Scriptores metrici graeci*, I, Lipsiae: Teubner 1866, 241, καὶ ὁ ἴδιος ἐκμυστηρεύτηκε στὴν Πηνελόπη (*Ὀδύσσεια ψ*, 264-284).

Δ. Κοκκινίδης, Τὸ πλοῖο τοῦ νόστου (ν).

θεῶν τέλεσε θυσίης γιὰ νὰ ἐξευμενίσαι τὸν Ποσειδῶνα, παντρεύτηκε τὴ βασίλισσα τῶν Θεσπρωτῶν Καλλιδίχη, ἔκανε μαζί της ἓνα γιό, τὸν Πολυποίτη, καὶ ἀκράτητος ὁδήγησε τοὺς Θεσπρωτοὺς σὲ πόλεμο ἐνάντια στοὺς Βρύγους κλπ. κλπ.

Ὡστόσο στὶς περιπέτειές του αὐτὲς δὲν ἦταν παρῶν ὁ ἴδιος ἀλλὰ τὸ εἶδωλό του, ποὺ ὁ Ἑρμῆς μετέφερε, καὶ σὰν σκιά, σὰν ὄνειρος τὸν ἑαυτοῦ ἐπανέλαβε. Ὁ πραγματικὸς Ὀδυσσεύς μετὰ τὴν Ἰθάκη, ἐλεύθερος ἀπὸ τὸ ἥρωικό, ἐπέστρεψε στὸ νησί τῆς Καλυψῶς ὅπου νίκησε τὸν θάνατο μέσα στὴν ἀγέραστη κατάφραση τῆς ἐρωτευμένης καὶ πανέμνοστης θεᾶς: ἐνθάδε κ' αὔθι μένων σὺν ἐμοὶ τόδε δῶμα φυλάσσοις / ἀθάνατός τ' εἶης... τὸν παροτρύνει ἢ τοῦ προλέγει ἡ Καλυψῶ στοὺς στίχους 208 - 209 τῆς Ὀδύσσειας ε.⁹ Τὴν ἐπιστροφή τοῦ Ὀδυσσεύς στὴν Καλυψῶ δὲν ἀποκλείει καὶ ὁ Δημ. Μαρωνίτης ὡς μία ἐκδοχή.¹⁰ Αὐτὸ πιθανὸν πιστεύει καὶ ὁ Κοκκινίδης

9. «Ἐδῶ, μαζί μου τώρα μένοντας, θὰ ζοῦσες μιὰν ἡσυχη ζωὴ στὸ σπίτι κι ἀθάνατος θὰ ἦσουν...» (μετάφρ. Κων. Ἰ. Δάλκος).

10. Δ. Ν. Μαρωνίτης, «Ὀμήρου Ὀδύσεια. Μεταφράσεις καὶ παραφράσεις. Πέντε

Ὁ Ὀδυσσεύς τοῦ Μάρκ Σαγκάλ.

εἰκονίζοντας τὸ ζευγάρι ὄρθιο, εὐτυχισμένο μέσα στὴ θάλασσα νὰ ἀτενίζει τὸ πέλαγος, καὶ τὸν ἴδιο γυμνὸ καὶ στεφανωμένο στὸ ἀκρογιάλι τῆς Ὠγυγίας νὰ κοιτάζει μακριὰ στὴ θάλασσα τὸ καράβι τοῦ Τηλέγονου νὰ ὀδηγεῖ στὴ μαγικὴ Αἶα τῆς Κίρκης τὸν Τηλέμαχο καὶ τὴν Πηνελόπη.¹¹

Αὐτὰ ὅμως, πάτερ Διόνυσιε, εἶναι ἄλλες ἱστορίες γιὰ περιπάτους στὸ δάσος τῆς Ρογιᾶς.

πυλῶνες καὶ τρεῖς σταθμοί», εἰς Κοκκινίδης, ὁ.π., 218: «Υπάρχουν καὶ ἐνδιάμεσες ἀγάπες, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ γίνουν διάμεσες πατρίδες: Ὠγυγία καὶ Καλυψώ, Ναυσικά καὶ Φαίακες, κι ἀνάμεσά τους: Αἶα καὶ Κίρκη».

11. Εἶδα τίς εἰκόνες στὴν ἐκθεση τοῦ Δ. Κοκκινίδη στὸ Τελλόγλειο Ἴδρυμα Τεχνῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης τὸν Μάιο 2013.